

İTÜ MİMARLIK FAKÜLTESİ
MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON ENSTİTÜSÜ

MTRE

MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON ENSTİTÜSÜ

BÜLTENİ

SAYI.13.14 NİSAN 1981

INSTITUTE OF HISTORY OF ARCHITECTURE AND RESTORATION İTÜ FACULTY OF ARCHITECTURE

Türk Meslek-i Mimarisinde Yanlış Telakkiler ¹

Mimar KEMALEDDİN ²

Yeni Yazıya Çeviren : M.Hilmi ŞENALP

Türk Mimarisinin tarih-i tekâmül ve teessüsü hakkıyla, ilim ve malumat-ı kâfiye ile tetkik edilmediğinden, kavaid-i teferruatı ve teşkilatının tatbikâtı usullerinde daima yanlış telâkkilere düşülmüştür. Bu yanlış telâkkileri gerek derslerimde ve gerek makalelerimde bir çok kereler mevzubahis ederek tashih etmeye uğraştım. Fakat görünüyordur ki Türk Mimarisini temsil etmek üzere vücuda gelen âsâr, tek mil bu yanlış telâkkilerin mahsulüdür. Ve bunlar Türk Mimarisi elayhinde bir cereyan vücuda getirmeye sebep olmuşlardır. Bundan başka Mimar Sinan'ın sene-i devriye-i ufulü münasebetiyle yapılan tahriri tezahuratdan, ilmi hiçbir esasa ve Türk Mimarisinin edvar ve akâlim-i muhtelifesindeki âsâr-ı bakiyesi üzerinde yapılmış mütahassisane hiçbir tetkike müstenid olmayarak, üstadın kudret-i sanatkâranesini meth ve i'lâ ederken, Türk Mimarisinin kıymetini ve sanatkârlarının kudretini ihlal eden ber-vech-i bâlâ yanlış telâkkilerin ilanında ısrar edilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Binaenaleyh iklime ve malzeme-i inşaiyenin necabetine daima tabi ve sadık kalan ve teşkilatında hiçbir zaman hakikat ve mantıktan inhıraf etmeyen, bu asıl meslek-i mimari hakkında şimdiye kadar yapılan tetkikat ve tettebbuat neticesinde hasıl olan ilmi kanaatleri bir kere daha tesbit etmek her halde faydadan hâlî değildir. Türk meslek-i mimarisi ilk teşekkül ve teessüs ettiği iklimlerden, Akdeniz, Marmara ve Tuna sahillerine kadar yapılan, büyük kıtanın her muhtelif ikliminde bidayet-i teşekküldeki hususiyet-i milliyeyi, teferruatında kendisine has olan esasatı sanaiyeyi muhafaza ederek, malzeme-i tabiiye ve muhtelifeye göre en fenni bir surette teşekkül eden ve muhassas işi en makul ve mantıki surette gören layuad ve emsalsiz âsâr ile layemut bir haldedir. Teşekkül ve teessüsü pek kuvvetli ve esaslı olan bu meslek-i mimari ve âsârı hiç bir zaman ve hiç bir iklimde, kendinden evvelki medeniyetlerin ve meslek-i inşâ ve tezyinlerin tesiri altında kalmamış ve

1. Türk Mimarlığı konusundaki bu makale, Mimar Kemaleddin Bey'in üslubunu bozmak ve bir belge olduğu düşüncesiyle olduğu gibi alınmış, zamanımızda kullanılmayan sözcüklerin karşılığı makale sonuna eklenmiştir.
2. "Üstad bu makalesini vefatından iki ay kadar evvel 'Türk Yılı' için yazmıştır. Belki son makalesidir. Bu münasebetle hatırasını taziz ederiz", (Türk Yılı, İstanbul, 1928, s.279).

M.Hilmi Şenalp, Mimar (İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi).

taklitçisi olmamıştır. Sivas ve Konya'daki harikulade âsârın tabii olduğu kavanin-i sanaiye ve nefise ne ise, Suriye, Filistin ve hatta Mısır'dakilerle, Nilüfer, Meriç ve Halic'e hakim tepelerin üzerindekiler de aynen odur. Hatta bu muhtelif iklimlere Türk tarz-ı inşa ve meslek-i mimarisi Mâverâ-yı Hazar'da Buharâ ve Semerkand'da kemaliyle terakki ve âsârıyla tekâmül ettikten sonra, sanatkârları ve üstadları ile mükemmel ve mücehhez olduğu halde girer; ve buraları Türk ruhuna ve zevkine göre imar eder. Bu imaratda ne İran ve ne Arab sanat-ı inşa ve tezyininin mütemayız havası vardır. Biri birinden ayrı olan bu son iki üslub-u mimarinin kendi iklimlerinde yüksek medeniyetlerinin bıraktığı müteaddid kıymetli ve nefis âsârı vardır. Hele Bizans inşa ve tezyinde, sıhhi ve metin esaslar ile teessüs eden Türk meslek-i mimarisine hiç bir tesir icra edememiş ve daima yabancı kalmıştır.

Türk âsâr-ı mimariyesinin vücuda gelmesi hususundaki sevk ve idare usulleriyle, mimar ve üstadların mesaisi hakkında da daima yanlış faraziyelere düşülmektedir. Bunları zaman-ı hazırın binaları gibi, yeni mühendis ve mimar mekteplerinde tahsil olunan usullerle ve bir mimarın karihasından çıkan tekmlil ebat ve teferruatı, muayyen projelerle sevk ve idare olunduğu zannedilerek, eserlerin planları ve mimarları aranmakta ve tarihi malumat arasında bunlar adeta icad olunmaktadır. Ne zaman-ı kadim ve ne de kurun-ı vusta âsârı bu yeni mekteb ve tahsil usulleriyle meydana getirilmemiştir. Hatta yadigârı ve nefis herhangi bir kıymeti haiz olacak yeni binalarda bile, mukavemet ve keşf için büyük bir kıymet ve ehemmiyeti haiz olan bu proje usulünün, lazım gelen tesirin istihsalinde her zaman muvaffakiyet bahş olmadığı görülerek, tekmlil teferruat-ı mimariyenin tabii halde ahenk ve tenasübünü, re'y-el-ayn ve ehemmiyetle taayyün etmek üzere projelerin mühim aksam-ı tezyiniyesi, mikyas-ı tabiide ve muvakkat malzeme ile vücuda getirilmektedir. Avrupa'nın müşar-ı bilbenan olan sanatkârları, eski usul sevk ve idareye benzeyen, yalnız böyle mikyas-ı tabiide modellerle işleyerek muvaffak olmuşlardır.

Yeni usulde eserin muhtelif ve müteaddid işçiliklerini vücuda getiren ustalar, yaptığı işin üstüne ve yanına ne geleceğinden haberdar olmayarak, eline verilen muayyen bir teferruat ve tafsilat projesinin tatbikiyle uğraşır ve tafsilat projelerinin yekdiğerleriyle olan münasebet ve ahengi, temelden mahyaya kadar tekmlil işçiliklerin tanzimiyle sahib-i eser olarak çalışan bir mimarın karihasından çıkar. Bu cihetle eser daima bir mimara nisbeten yad edilmektedir.

Hâlbuki eski âsâr-ı mimariye ile Türk âsâr-ı bakiye-i mimariyesinde, böyle yeni mekteb ve tahsil usullerinin projelerini ve bunların mimarını aramak gayet hatalı bir tetkik ve tettebbu yoludur. Böyle bir tetkik ve tettebbunun hiç bir vakit semere veremeyeceği muhakkak olmakla beraber, âsârın sanat ve marifetde ve işçiliklerin ahenk ve intizamında, vasıl olmuş bulundukları ve yeni usullerle mümkün olamayan derece-i bâlâyı anlayabilmek için, kuvve-i idrakiye önüne çekilmiş kesif bir perde teşkil edeceği bedihidir.

Türk âsâr-ı mimariyesi bir mimarın müsbet ve muayyen tafsilat projelerinin tatbikatından değil, tekmlil teferruat-ı sanaiye ve tezyiniyesinde müteaddid ve mütehassıs üstadların ibda ve bizzat işledikleri sanat ve marifet eserlerinin yekdiğerleriyle en büyük ve kıymetdar bir ahenkle imtizac etmesinden teşekkül eden bir küll, bir mecmuadır. Böyle bir mecmua-i sanat ve marifeti tarihlerin yad ettiği bir mimara atfetmek mümkün değildir. Bu mimar eserin müteaddid ve muhtelif işçiliklerinde yed-i tûlâ sahibi, ibda hassasına malik, bir çoğu mü-

tehassıs üstadların mesaisini tanzim eden ve yapı sahibiyile temasa gelen ve yine o üstadların arasından yetiştirilerek hürmet ve emniyet kazanan bir sanatkârdır.

O mecmua-i sanat ve marifet ise müteaddid ve mütehassıs üstadların, müştereken aşk-ı muhabbetle iman ettikleri, Türk usul-i inşa ve tezyininde vücuda getirdikleri eserleridir.

KELİMELER

akâlim : İklimler, kıta ve memleketler.

âsâr: Eserler.

atfetmek : Bağlamak, alâkasını belirtmek.

bakiye : Artık, eskiden kalan.

bâlâ : Yüksek, yüce.

Bedîhi : Aşîkâr olma, açıklık.

ber-vech-i bâlâ : Yukarıda olduğu gibi.

bidayet : Başlangıç, ilk önce.

edvar : Devirler, zamanlar.

esasat : Esaslar, temeller.

ibda : Yaratmak, nümunesiz bir şey yapmak.

i'lâ : Yükseltme, yüceltme.

imtizac : Uyuşmak, bağdaşmak.

inhiraf : Doğru yoldan sapmak.

kariha : Fikri kabiliyet, zihin kudreti.

kavaid : Kaideler, hareket programları.

kavanin : Kanunlar.

kesif : Yoğun.

kurun-ı vusta : Ortaçağ.

kül : Bütün, parçalardan meydana gelen.

layemut : Ölmez, mahvolmaz.

layuad : Sayısız.

Maverâ-yı Hazar : Hazar denizinin ötesi.

muhassas : Has kılınmış, ayrılmış, tayin edilmiş.

muvaaffakiyetbahş : Başarı sağlamış olan.

müstenid : İstînad eden, dayanan.

müteaddid : Türlü türlü, bir çok, çeşitli.

mütemayiz : Temayüz etmiş, ayrılmış ve sivrilmiş olan.

necabet : Asalet, soyluluk.

nefise : Çok beğenilen.

re'y-el ayn : Kendi gözüyle görerek.

taayyün : Meydana çıkmak, belirlenmek.

tahriri : Yazılı.

teessüs : Kurulmak, yerleşmek.

tenasüb : Uygunluk, nisbet.

tetebbuat : Araştırmalar, incelemeler, öğrenmek için okumak.

teçyin : Ziynetlendirme, süsleme.

ufûl : Ölmek, kaybolmak.

yadigâri : Hatırayla ilgili, hatıra olarak bırakılacak.

yed-i tûlâ : Herhangi bir konuda çok geniş ilim ve ihtisas sahibi

zaman-ı kadim : Eski zaman, ilk çağ.

müşar-ı bilbenan : Parmakla gösterilen, meşhur.

mikyas-ı tabii : Birebir ölçekte, olduğu gibi.